

Als Utrecht bij de energietransitie kiest voor een grote marktpartij, verliezen de burgers

Het doorduwen van verduurzaming via commerciële marktpartijen is niet logisch en voedt de weerstand bij burgers. De provincie Utrecht lijkt opnieuw die fout te maken bij de aanbesteding van een verduurzamingsproject.

Derk Loorbach, hoogleraar Erasmus Universiteit Rotterdam/DRIFT; **Floor de Ruiter**, lector SDO Hogeschool en Flying Elephants; **Josee van Linschoten**, WijkEnergieWerk, **Marcel Heskes**, transitiebureau Squarewise, **Musetta Blaauw**, Robin Doet en **Pim de Ridder**, De Energievrijstaat.

25 maart 2024, 15:28



Werkzaamheden aan leidingen en riolering in de Utrechtse Haverstraat. *Beeld ANP / Egbert Hartman*

Dinsdag om 14.00 uur sluit een openbare aanbesteding van de provincie Utrecht voor het grootschalig verduurzamen van woningen in elf gemeenten, onder de naam 'Meerjarige collectieve ontzorging'.

Kijkend naar de voorwaarden is de kans groot dat een commerciële partij met de eer gaat strijken en dat kleinere initiatieven, zoals energiecoöperaties en

vrijwilligersorganisaties, het nakijken hebben. Hierdoor zal geld deels als private winst verdwijnen en blijft er voor de buurt, in meerdere opzichten, minder over.

Er moet iets aan het klimaatprobleem gedaan worden en daarom gaat de energietransitie door. Tegelijk groeit de maatschappelijke en politieke weerstand: de kosten, de opgelegde verplichtingen en technocratische oplossingen ondermijnen het draagvlak. Denk aan de hoge kosten van warmtenetten, de commerciële zonnevelden of windmolens in de buurt. Dit is de dominante route van overheden, die met private partijen vooral duurzame opwekking van energie realiseert.

Hiertegenover staat een enorme beweging van lokale en sociale initiatieven, van bewoners die met elkaar energiecoöperaties vormen, verduurzamen en dan ook nog sociale cohesie versterken, energierekeningen omlaag brengen en vaak ernaast ook actief worden op andere gebieden, zoals mobiliteit, zorg en voedsel.

We spreken dan van meervoudige waardecreatie. Initiatieven als WijkEnergieWerkt, coöperatie GOED en De Energievrijstaat worden omarmd als het goede voorbeeld. Waarbij bezoeken van wethouders, gedeputeerden, de EU en zelfs het Koninklijk Huis dat kracht bijzetten.

Marktinstrumenten

Maar dit enthousiasme vertaalt zich niet of nauwelijks in daden. Zodra de overheid echt gaat investeren in de energietransitie, grijpt ze stelselmatig terug op marktinstrumenten, aanbestedingen en commerciële inkoop in plaats van aan de gang te gaan met de sociale vernieuwing.

De provincie Utrecht is nu van plan een bedrag tot 1,3 miljoen euro bij te dragen als 'procesgeld', een aanvullende vergoeding, en biedt exclusiviteit: de opdracht wordt aan één marktpartij gegund. Volgens het aanbestedingsdocument kan die partij rekenen op een geschatte investering van 45 miljoen euro van de overheid en van inwoners voor de verduurzaming van woningen.

Stel dat een winstmarge wordt behaald van 10 procent op deze omzet, dan vloeit er 4,5 miljoen euro naar aandeelhouders.

Alternatief

Dat kan ook anders. Wij hebben een alternatieve aanpak doorgerekend. Met een duurzaam energiesysteem in beheer van de gemeenschap en sociale ondernemingen die de verduurzamingsmaatregelen uitvoeren en mensen lokaal en goed aan het werk helpen. De provincie heeft het over 10 duizend woningen.

We investeren circa 85 miljoen euro om 35 gigawattuur (GWh) aan duurzame elektriciteit en 400 duizend gigajoule (GJ) aan warmte op te wekken voor die woningen (in huidige staat). Als we de benodigde diensten en kapitaallasten daar vanaf trekken, gaan wij ervan uit dat er 5 miljoen euro per jaar overblijft voor de maatschappij.

Met dat geld zetten we een wijkenergiebedrijf aan het werk om de verduurzaming van die woningen aan te pakken. Dan zijn er bovendien mensen aan het werk in eigen gemeenschap die een boterham verdienen aan het uitvoeren van die werkzaamheden. Dit geld blijft dus in de samenleving en vloeit niet weg naar aandeelhouders. Als de verduurzaming van die 10 duizend woningen is gerealiseerd, kunnen we meer woningen aansluiten op diezelfde warmtebron. Zo zetten we een vliegwiel aan om deze aanpak op te schalen.

Signaal

De verkiezingen hebben een helder signaal afgegeven dat veel Nederlanders zich niet gehoord voelen door de politiek en naast het klimaat ook andere dingen aan hun hoofd hebben. Het doorduwen van verduurzaming via commerciële marktpartijen is niet logisch en neemt mensen (weer) niet serieus. Dit leidt alleen maar tot meer weerstand bij inwoners en vooral bij de groep mensen die vaak al weinig kansen krijgt. En dat terwijl gebleken is dat participatie het grootste struikelblok is bij de verduurzaming van woningen.

Waarom deze route blijven bewandelen? We kunnen een duurzaam energiesysteem inrichten vanuit een andere invalshoek: niet vanuit het marktdenken, maar vanuit gemeenschapszin. De energietransitie is een kans om direct te werken aan een inclusieve samenleving.

Wij stellen voor die kans met beide handen aan te grijpen, terwijl we werken aan een nieuw energiesysteem dat CO₂-neutraal is: de energierekening omlaag, meer collectief eigendom, betere woningen, meer sociale cohesie. En als bijvangst: meer vertrouwen en draagvlak.

Het is aan de Provincie Utrecht nu een stap te zetten: verlaat de oude vertrouwde oplossingsrichting waarvan we weten dat die niet werkt en omarm de transitie van onderop, voor en met de burgers.